

TEORI – PRAKSIS: PÆDAGOGIKKENS JANUSHOVED?

En rejseberetning fra Nordisk Forening for Pædagogisk
Forsknings 27. kongres.

København, 11. – 14. marts 1999

v/ Claus Elmholdt, stud.psych. Psykologisk Institut, Aarhus Universitet. E-post: clausel@psy.au.dk

I dagene torsdag den 11. til søndag den 14. marts var jeg sammen med ca. 400 andre deltagere fra Norge, Danmark, Island, Finland og Sverige til kongres på Danmarks Lærershøjskole. Kongressens overordnede tema var forholdet mellem teori og praksis inden for pædagogikken. I det følgende vil jeg ikke forsøge at give en generel beskrivelse, men en personlig rejseberetning, der ud fra egne interesser beskriver udvalgte sessioner og symposier på kongressen.

Konferencen åbnede officielt torsdag klokken 15.00 med velkomst ved rektor Tom Ploug Olsen fra Danmarks Lærershøjskole og underholdning af pianisten Poul Rosenbaum og bassisten Mads Vinding. Efter velkomsten var der plenarforelæsning ved sociologen Staff Callewaert fra Københavns Universitets Institut for filosofi, pædagogik og retotik, der talte under overskriften *Practical reason is not applied theory but knowledge in its own right*. Herefter begyndte sessionerne og symposierne, der foregik rundt i de mindre klasselokaler og auditorier på Danmarks Lærershøjskole. Om aftenen var der velkomst i den store hall på Danmarks Lærershøjskole. Hvad der måske kan fornemmes af min overskriftsbeskrivelse af torsdagens arrangementer, ankom jeg først fredag morgen.

Vel ankommet med S-toget brugte jeg noget tid på at orientere mig i det 180 sider store program med abstracts (NFPP's 27. Kongres, 1999. *Teori – Praksis: Pædagogikkens janushoved*). Det første valg var let, fordi der fra morgenen af kun var to plenarforelæsninger at vælge imellem, hvoraf jeg valgte at lytte til Professor Ingrid Carlgren fra Linköping Universitet i Sverige, der talte under overskriften *The Janus-construction of pedagogy and the teachers knowledge*.

Formiddagens og eftermiddagens forelæsninger var inddelt i to afdelinger, adskilt af kaffepauser, der foregik stående på balkonen på første sal med udsigt over den store hall på Danmarks Lærershøjskole, der er ret imponerende med en størrelse som en idrætshal og små 20 meter fra gulvet op til det glasdækkede loft.

Efter kaffen valgte jeg at deltage i første del af symposiet *Apprenticeship – learning as social practice*, i hvis anden del jeg selv skulle bidrage med et oplæg. Dette symposium var centreret omkring oplæg af bidragsydere til den netop udkomne bog, *Mesterlære – læring som social praksis*, (1999). Nielsen & Kvale, (red.). Hans Reitzels Forlag.

Professor Steinar Kvale fra Psykologisk Institut, Aarhus Universitet talte om en minimalistisk tilgang til læring, hvor der fokuseres på læring i naturlige læringsmiljøer uden for skolerne, og hvor ressourcerne i disse læringsmiljøer forsøges beskrevet og videreudviklet, inden der bygges skoler. Kvale pegede på, at skolebygningerne i stor udstrækning har koloniseret læringslandskabet, og at denne kolonisering hænger sammen med en opfattelse af læring som teknisk rationel, og viden som bestående af sproglig formulerbare kendsgerninger og regler. Som kontrast hertil nævnes mesterlære som inspirationskilde for en mere pragmatisk tilgang, hvor viden og læring er socialt situeret i praksisfællesskaber. Til sidst beskrev Kvale, ud fra empiriske studier af mesterlære, fire hovedaspekter ved læring i naturlige læringsmiljøer: Læring i praksisfællesskaber, læring som faglig identitetsudvikling, læring uden formel undervisning og evaluering gennem praksis.

Dernæst talte ph.d. Victoria Akre fra Norge om, hvordan turnuslæger lærer medicinsk praksis. Viktoria Akre har sammen med Sten Ludvigsen, lavet et empirisk projekt baseret på dybdeinterviews med tyve turnuslæger, hvis formål var at undersøge, hvordan unge læger tilegner sig medicinsk praksis på hospitalerne. Oplægget fokuserede via begrebet om læringstrajectories på at beskrive, hvordan lægers læreprocesser forandres i takt med deres øgede kompetencer. Læringen starter med observationer, og bevæger sig over guidet deltagelse hen til på egen hånd at øve de lægelige handlinger. Victoria beskrev også, hvordan kompetente læger søger ny viden ved at bevæge sig mod stadigt bredere faglige kontekster, fra lokale (det enkelte hospital) til nationale (større nationale hospitaler med kompetence inden for et givent område) til internationale kongresser og forskersammenslutninger med ekspertviden på meget specifikke områder.

Eigil Jespersen, Lektor ved Jysk Pædagog-Seminarium, holdt, som den sidste inden frokosten, et oplæg om mesterlære inden for sport. Jespersen argumenterede ud fra interviewcitater med gymnaster for, at der inden for gymnastik foregår en form for mesterlære, hvor kroppen må anskues som det lærende subjekt.

Frokosten, der var anrettet som buffet med forskellige slags fisk, kød på spyd, tærter og salater, blev serveret i den store hall. Det var godt at få noget at spise og en mulighed for at diskutere nogle af indtrykkene fra formiddagens mange forelæsninger.

Efter frokost bladrede jeg lidt i abstractet for at finde en forelæsning at deltage i. Jeg bestemte mig

for at gå til et symposium, hvor der skulle diskuteres problematikker vedrørende forholdet mellem teori og praksis. Martin Bayer fra Københavns Universitet holdt et oplæg under overskriften *Learning a profession in practice*. Her beskrev han, hvordan læreprocesserne i praktikdelen af pædagogstuderendes uddannelse styres af to curricula, hvoraf det ene, der er eksplicit og løst formuleret, handler om kompetencer i forhold til børnene, mens det andet, der er implicit og stærkt struktureret, handler om den pædagogstuderendes deltagelse i praksis. Bayer beskrev, hvordan de to delvist modstridende curricula fanger de pædagogstuderende i et dilemma, hvor de hverken er professionelle på ligefod eller studerende med et særligt frirum, men nærmere fuldtidsarbejdende pædagogmedhjælperer.

Anden del af symposiet *Apprenticeship – learning as social practice* startede med indlæg af Klaus Nielsen, Carsten Østerlund, Sten Ludvigsen og undertegnede, der med udgangspunkt i empiriske undersøgelser fremlagde forskellige vinkler på mesterlære. I det sidste indlæg formulerede Jens Rasmussen et kritisk perspektiv på mesterlære som læringsform.

Psykolog Klaus Nielsen fra Institut for Kommunikation ved Aalborg Universitet beskrev, med udgangspunkt i intervieweksempler fra sit studie af, hvordan man lærer at blive bager, hvordan gennemsigtighed, adgang og organisering af produktionen i bageriet er af betydning for, hvordan bagerlærlingene lærer de nødvendige færdigheder.

Ph.d.-studerende. Carsten Østerlund fra Massachusetts Institute of Technology argumenterede, med udgangspunkt i eksempler fra sit feltstudie i en amerikansk højteknologisk virksomhed, for, at salgspersoner, der skal lære at bruge og sælge højteknologisk udstyr, må have adgang til praksisfællesskabets kollektive diskursstrategier. Fordi deres viden og kompetence i højere grad er baseret på et komplekst net af sociale relationer end på internalisering af abstrakt viden. Østerlund konkluderede, at det er nødvendigt med et socialt ontologisk perspektiv på læring, der sætter fokus på de specifikke relationer mellem det lærende subjekt, teknologien og de sociale strukturer for at forstå læring i en højteknologiske virksomhed.

Assist. Professor Jens Rasmussen fra Danmarks Lærerhøjskole i København begyndte sit oplæg med at påpege, at institutionaliseret undervisning med nogen ret kan kritiseres for at være abstrakt og løsrevet fra virkeligheden, og spurgte derpå retorisk, om mesterlære er løsningen herpå. Rasmussen argumenterede efterfølgende for, at mesterlære ikke er løsningen på ret meget, og slet ikke på problemer omkring undervisning og læring, idet mesterlære ud fra Rasmussens definition slet ikke er kvalificeret til betegnelsen undervisning, og heller ikke bør knyttes til et begreb om læring, men tværtimod forstås som ren og skær socialisering. Rasmussen definerer undervisning som intenderede forandringer gennemført på baggrund af et curriculum - "Det er ikke noget ganske

tilfældigt". I undervisningssammenhæng er der gode muligheder for læring, der vedrører det bevidsthedsmæssige, og derfor er en subjektiv hændelse. Mesterlære er derimod - ifølge Rasmussen - i højere grad "noget ganske tilfældigt". Forandringerne i mesterlære er uintenderede, og derfor ikke kvalificerede til betegnelsen undervisning, og bør heller ikke omtales som læring, men som socialisering.

Jens Rasmussens kritiske indlæg gav anledning til en spændende debat, der desværre ikke fik lov at folde sig helt ud på grund af den fremskredne tidsplan. Klokken fortalte, at det var tid til mere non-skolastiske aktiviteter som spisning og rødvindrikning, som jeg sammen med en gruppe fra mesterlæresymposiet henlagde til Istedgade.

Lørdag formiddag deltog jeg i et symposium med titlen *Mellemuddannelserne og mellemerhvervene på videnskabelig grund*, hvor jeg hørte oplæg ved to ph.d. studerende sygeplejersker. Begge projekter er tilknyttet Bourdieu-programmet, hvor Professor Staf Callewaert fra Københavns Universitets Institut for filosofi, pædagogik og retorik er programleder, og desuden vejleder for de omtalte projekter. Callewaert tog under oplæggene sin vejlederrolle meget seriøst, idet han flere gange afbrød og svarede for sine studerende. Sikkert en velment, men for mig at se misforstået omsorgsfuld bestræbelse på at hjælpe dem sikkert gennem oplægget.

Ph.d.-studerende Vibeke Lorentzen fra Viborg Sygeplejeskole holdt først et oplæg med udgangspunkt i sit projekt om patienter og pårørendes usædvanlige tanke- og handlemønstre i henhold til omsorgsuddannelser og praktik. Tanke- og handlemønstrene skal forstås som specielle praktikker, patienter og pårørende udøver for "at det skal gå godt" med behandlingen i forbindelse med sygdom og hospitalsindlæggelser. Ph.d.-projektets fokus er at beskrive disse praktikker ud fra en arbejdshypotese om, at de bør forstås som del af en overordnet fornuftig adfærd, og ikke som umoden eller regressiv adfærd. Dernæst at undersøge hvordan man inden for omsorgsuddannelserne kan give de studerende en forståelse af og mulighed for at håndtere patienternes usædvanlige tanke- og handlemønstre.

Ph.d.-studerende Lisbeth Vinberg Rasmussen fra Institut for filosofi, pædagogik og retorik holdt et oplæg med titlen *The essence of nursing*, hvor hun med udgangspunkt i en klassificering af 84 sygeplejerskestuderendes afgangsprojekter argumenterede for, at der inden for sygepleje er sket en drejning væk fra en opmærksomhedsetik, der fokuserer på patienten hen imod en egocentrisk optagethed af sygeplejerskens egen verden, hvor fokus er på emner som bedre jobtilfredshed og højere selvværd. Denne drejning spores i første omgang tilbage til ændringen af sygeplejerskolernes curriculum i 1990, og tages derefter som udtryk for en moderne individualisme, der efterfølgende kritiseres.

Efter endnu en udmærket frokost deltog jeg om eftermiddagen i en session med titlen *The politics of education*, hvorfra jeg vil referere fra et oplæg med titlen *Skolepolitikens Janushoved* ved Assist. Professor Henrik Windinge fra Blaagaards Seminarium. Windinge talte om, at skolepolitikken i Danmark er blevet fordoblet – den har fået to hoveder. En formel skolepolitik, der er politisk vedtaget, hvis svar på modernitetsudfordringen er faglighed og identitetsdannelse. Den står over for en delvis modstridende uformel skolepolitik, der varetages af samfundsvidenskabeligt uddannede embedsmænd og retter sig mod videnssamfundets krav til personlige kompetencer og organisationsformer. Windinge talte om den uformelle skolepolitik, som et politisk instrument, der ikke er underlagt partipolitisk og parlamentarisk diskussion, og konkluderede lakonisk, at undervisningsministeren er gået fra vært til at være vicevært i eget hus. Windinge mener, det er vigtigt, når der lægges strategier for ændring af skoler, at man gør sig det klart, om man arbejder i forlængelse af den formelle skolepolitik begreb om skoleudvikling eller den uformelle skolepolitik krav om skoleomstilling.

Efter to dage med intense forelæsninger var jeg efterhånden ude af stand til at forholde mig til mere nyt stof, hvorfor jeg sidst på eftermiddagen bestemte, at kongressen var slut for mit vedkommende. Om aftenen var der godt nok officiel kongresmiddag, men prisen var 350 ikke inkluderede kroner, hvorfor jeg valgte at springe middagen over.

Min vurdering af konferencen er, at det var spændende for mig at være med, indsnuse stemningen, lytte til spændende diskussioner, problemstillinger og forskningsprojekter og ikke mindst selv for første gang at bidrage med et oplæg i en sådan sammenhæng. En mere generel faglig vurdering vil jeg afholde mig fra, da mit datagrundlag herfor er yderst spinkelt. De praktiske rammer og organiseringen omkring konferencen var virkelig god. Jeg oplevede i hvert fald ingen problemer, og dette som altid takket være en flok engagerede studerende. Min eneste generelt kritiske kommentar knytter sig til den alt for høje deltagerpris, der udelukker studerende, der ikke har mulighed for at få udgifterne dækket, fra at deltage i en fagligt udviklende og inspirerende kongres som denne.